tyti, skaldyti kaulai ir ragų gabalai, kirvis iš išilgai perskelto rago, kaulinis meškerės kabliukas.

B kultūriniame sluoksnyje, kuris išryškėjo tik V tyrinėtojo ploto dalyje, aptikta agaro riešutų, beržinių, liepinių rąstų.

Šio sluoksnio keramika molio masės sudėtimi nesiskiria nuo A kultūriniame sluoksnyje aptiktosios. Tačiau puodai buvo I ir C formos kakleliais, smailiadugniai. Skiriasi ir ornamentika. Pakraštėliai puošiami 2-3 apskritų duobučių horizontaliomis eilutėmis, briaunos apvajiniais ar "I" formos įspaudais. Labai paplitęs meandrinis ornamentas, kuriuo puošiami tiek puodai, tiek pailgi dubenėliai-lemputės.

Titnaginių dirbinių neaptikta. Kultūriniame sluoksnyje daug skaldytų medinių pliauskų, vamzdinių kaulų ir rago gabalų. Ragų galai dažnai nusmailinti, arba su pjaustymo žymėmis. Iš apatinio (B) kultūrinio sluoksnio gauta medžio anglies radiokarboninė data rodo, kad Žemaitiškės 3-čia B gyvenvietė gali būti datuojama atlantinio periodo antrąja puse - 3560±60 m.pr.m.e. (Bln-2594). A kultūrinio sluoksnio susidarymo laikotarpis atitinka subborealinio maksimumo laikotarpį. Žemaitiškės 3-čia A ir B gyvenvietės priskirtinos vėlyvojo ir ankstyvojo neolito laikotarpiams, jų inventorius būdingas Narvos kultūrai.

Algirdas Girininkas

KRETUONO 1-OS GYVENVIETĖS TYRINĖJIMAI 1984-1985 M.

1984-1985 m. MAII tęsė Kretuono 1-os gyvenvietės tyrinėjimus (Švenčionių raj. Rėškutėnų km., Kretuono ežero R pakraštys). 1984 m. buvo atidengta PR gyvenvietės dalis - VII ir VIII plotai (132 m^2), o 1985 m. - P (IX plotas) ir Š (X plotas) gyvenvietės dalis (224 m^2).

Iki šiolei tyrinėtuose plotuose buvo aptinkami du kultūriniai sluoksniai, vietomis su tarpsluoksniu: viršutinis - virvelinės keramikos ir apatinis - Narvos kultūros. P ir PR gyvenvietės dalyje virvelinės keramikos kultūrinio sluoksnio (VIII ir IX plotai) neaptinka. Š gyvenvietės dalyje atsekami abu sluoksniai.

VII, VIII ir IX plotų Narvos kultūros sluoksnyje rasti 6 židiniai (Nr. 11-16). Visi jie dideli, netaisyklingo piltuvėlio pavidalo, gylis siekė iki 75-100 cm, ilgis iki 2 m, plotis 0,80-0,90 m. Židiniuose aptikta įvairaus dydžio akmenų, dalis suskaldytų, apdegusių. Priskirtini Narvos kultūros laikotarpiui pagal juose rastą keramiką ir įrengimą.

Gyvenvietės P dalyje kultūrinio sluoksnio storis 11-24 cm. Aptikta Narvos kultūros keramikos, titnago, akmens, kaulo ir rago įrankių.

Narviška keramika aptikta atskirais židiniais arba sukiužusiais puodais. VII ir VIII plotuose buvo surinktos 1665 puodų šukės, iš jų 61 įvairių puodų pakraštėlis. Aptikti 4 puodų dugneliai (1 iš jų smailus, 3 plokšti). 183 šukės ornamentuotos: ornamentuoti beveik visi puodų pakraštėliai ir daugumos puodų sienelių viršutinės dalys.

Pagal stratigrafiją ir molio masę visas narviškas puodų šukes galima suskirstyti į dvi grupes: 1-ąją sudaro puodų šukės, aptiktos B kultūrinio sluoksnio apatinėje dalyje. Jų molio masėje gausu grūstų sraigių, puošta tik viršutinė kaklelio dalis dviem ar trim apvalių duobučių horizontaliomis eilutėmis, apvajiniais bei kitokiais įspaudais.

Viršutinėje šio sluoksnio dalyje daugiausia puodų šukių, kurių molio masėje gausu augalinių priemaišų. Ornamentikoje vyrauja grūdelių, apskritų ir netaisyklingų duobučių įspaudėliai, įmituoti ir tikri šukiniai įspaudai, iš įkartėlių ir įraižų sudaryti eglučių motyvai. Šių puodų paviršius dažnai puošiamas ištisai iki dugnelio. Puošiamos ir puodų vidinės sienelės. Dalies puodų paviršius padengtas tekstiliniais atspaudais.

Didelę dalį inventoriaus sudaro iš titnaginių skelčių pagaminti grandukai, peiliai, gremžtukai, rėžtukai, grąžteliai, kaltelių ašmenėliai.

Išsiskiria peiliai-ašmenėliai, kurie įstatomi į medines ar kaulines kriaunas. Dalis šių įrankių primena pjautuvas. Jais buvo pjaunama žolė, matyt, gyvulių pašarui.

Iš titnaginių skelčių buvo gaminami strėlių antgaliai, kovos-medžioklės peiliai, kaulinių-raginių ginklų ašmenys. Vyrauja trikampiai ir lancetiniai strėlių antgaliai.

Daug medžio apdirbimo įrankių titnaginių peilių, grąžtelių, kaltelių, stambesnių ir smulkesnių įtveriamųjų kirvukų. Naudotas vietinis ir atvežtas iš pietinių Lietuvos ir ŠV Baltarusijos rajonų titnagas. Skaldytiniai - prizminiai vienagaliai, dvigaliai, netaisyklingi bei laibieji. Kultūriniame sluoksnyje aptikta akmeninių tinklo pasvarų, trintuvų.

Gyvenvietės P dalyje kauliniai ir raginiai dirbiniai išliko blogiau. Aptikti 2 antgaliai: kūgio bei rombo formos. Pirmasis apvalaus, antras - lęšio pjūvio. Daug pjaustytų ir išraižytų, kaulo ir rago gabalų daug gremžtukų ir ylų.

Gyvenvietės Š dalyje - X plote - buvo du kultūriniai sluoksniai: A - virvelinis, B - narviškas.

A kultūrinį sluoksnį sudarė durpingas smėlėtas tamsus 4-16 cm storio sluoksnis. Jam priklausė 2 židiniai: 0,80x1,20 m. ir 0,95x1,45 m dydžio. Prie jų buvo aptikti pagrindiniai šio kultūrinio sluoksnio radiniai.

Virvelinė keramika labai panaši į anksčiau gyvenvietėje aptiktąją, tačiau yra ir skirtumų. Rasta puodų, kurie molio masės sudėtimi, ornamentika nesiskiria nuo rutulinių amforų kultūros puodų. Tai daugiausia amforos, kurių paviršius išlygintas ir papuoštas vertikaliai I formos įspaustais motyvais. Puodai S formos kakleliais, taip pat gausiai papuošti virveliniais įspaudais, apvalių duobučių horizontaliomis eilutėmis, eglutėmis ir trumpais įbrėžimais.

Titnaginių dirbinių tarpe vyrauja trikampiai, širdiniai strėlių antgaliai, grandukai, gremžtukai, grąžteliai, peiliai, rėžtukai.

Kartu su virveline keramika viename kultūriniame sluoksnyje buvo aptiktos 35 šukinės duobelinės keramikos kultūros puodų šukės. Jų paviršius papuoštas ištisai šukiniais ir gilių duobučių įspaudais, išdėstytais zonomis, pakaitomis nuo pakraštėlio iki dugnelio. Puodai smailiadugniai, C formos. Visų puodų briaunos puoštos dantukų įspaudėliais. Šukinės duobelinės keramikos komplektui priklausė ir titnaginiai rombiniai antgaliai.

Narvos kultūros sluoksnyje (15-25 cm storio) aptiktos 685 narviškos puodų šukės. Iš jų 40 - puodų pakraštėlių, du pailgų dubenėlių - lempučių fragmentai. B kultūrinio sluoksnio viršutinėje dalyje aptiktos narviškos keramikos molio masėje vyrauja augalinės priemaišos, apatinėje - grūstos sraigės. Skiriasi ir puodų puošimas. Kultūrinio sluoksnio viršutinėje dalyje puodų ornamentuotas visas paviršius, o apatinėje - tik žemiau kaklelio.

Titnaginių dirbinių nedaug. Tai lancetiniai antgaliai, rėžtukai, peiliai,grandukai, grąžteliai. Kauliniių ir raginių dirbinių tarpe yra vienšonių ir dvišonių žeberklų, kūginių, adatinių strėlių antgalių, skobtelių. Iš akmens pagaminta tinklų pasvarų, trintuvų, skalūno skobtelių, primenančių miniatiūrinius įveriamuosius keturkampio pjūvio kirvukus.

Matyti, narviškasis B kultūrinis sluoksnis priskirtinas dviem vidurinio neolito laikotarpiams: apatinysis iki šukinės duobelinės keramikos kultūros įtakos, ir viršutinysis sietinas su pastarosios kultūros pasirodymu Kretuono ežero baseino apylinkėse.